

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 45

ZATERDAG 5 NOVEMBER 1932

Gehrke & Co.

DREIGENDE NAJAARSLUCHT

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT	INHOUD
DREIGENDE NAJAARSLUCHT (ILL.)	BLZ. 529
SINT MAARTEN, DOOR W. STUMPF	BLZ. 530—531
DE DOKTER, DOOR TANTE VAN TOENTERTIJD	BLZ. 531
IN VOGELVLUCHT OVER DE VELUWE (GEÏLL.), DOOR JAC. GAZENBEEK	BLZ. 532—534
UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN (GEÏLL.), DOOR A. J. VAN LAREN (III)	BLZ. 534—536
LANGS MAAS EN LESSE (DRIE VESTINGSTEDEN) (GEÏLL.), DOOR NINA J. DIJKSTRA	BLZ. 536—537
HET NATIONALE KRUGER PARK (GEÏLL.), (SLOT), DOOR G. W. DEKKING	BLZ. 538—540
HERFSTZON IN HET MASTBOSCH (ILL.)	BLZ. 540

*Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.*

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

SINT MAARTEN

DOOR W. STUMPF

KLEURIGE, dansende lichtpuntjes in den donkeren Novemberavond en vroolijk gejoel van hooge kinderstemmetjes op den stillen landweg . . . Sint Maarten. Als de schemering is gevallen en de kar van den laatsten melker huis-toe over den straatweg bonkert, dan flikkert er al gauw hier en daar 'n lichtje in de dikke duisternis: de eerste Sint Maarten-gangers zijn op komst. Voor het jaarlijksche bezoek zijn wij natuurlijk paraat, een groote trommel met koekjes en het noodige kleingeld! Al gauw is onze laan aan de beurt, dan zal weer, als vorig jaar, het tuinhok in zijn roestige hengsels knarsen en zullen de schelpen in het pad onder de vlugge klompvoetjes kraken. En dan klinkt er, gedragen door dunne, hooge stemmetjes, het aloude liedje ter herinnering van den goeden, weldadigen bisschop, die, om een arme voor de bittere koude te behoeden, zijn purperen mantel scheurde en met den verkleumde deelde. Iedere boer, arm of rijk, moet van avond het goede voorbeeld van den heilige volgen, hij moet wat afstaan als er aan zijn deur wordt geklopt en daar komen de Sint Maarten-gangers hem, onder vroolijk gezang, aan herinneren; ook de arme moet van zijn armoe kunnen geven, zooals de heilige bisschop heeft geleerd. In kleine groepjes, broers, zusjes en buurtjes trekken de kinders er op elf November hier op uit, huis aan huis en hoeve aan hoeve wordt bezocht en voor elke deur, waarvan de klink los is, wordt het bekende Sint Maarten-liedje gezongen. Er zijn er bij, die er met kleurige lampions aan lange stokken een feestelijken optocht van maken, andere doen het eenvoudiger en hebben een stallantaarn, waarvan de ruitjes met rood papier zijn beplakt. Er zijn echter ook Sint Maarten-gangers, die hun fantasie laten werken! Die weten van vader een koolraap of voerbiet los te krijgen, welke dan eerst netjes wordt uitgehold; in de bast wordt daarna een wonderbaarlijk gezicht gesneden met vervaarlijke oogen en 'n streep-neus. Als dan in die uitgeholde raap een dikke kaars wordt geprikt, hebben ze een trofee waarop een inboorling van „unexplored dark Africa” jaloersch kan zijn! Hoe of het kleine grut, want alleen het grut doet mee, het voor elkaar weet te gooche-len, komt er minder op aan, maar allen zonder onderscheid dragen zij hun „kaarsje”, zooals het eerste liedje, dat dien avond wordt gezongen, voorschrijft. Ook de oude fietslantaarn met 'n walmend oliepitje, door de armsten gedragen, telt dien avond mee voor „'n kaarsje”. Zoodra het eerste liedje, het leidmotief van den avond, voor onze deur klinkt, gaat het ganglicht uit om het effect van het groepje niet te bederven. In het schemerdonker, met het fantastische licht van de kleurige lampions of in het fel-rood van de beplakte lantaarnruitjes, lichten dan de open, blijde kindersnuitjes op. Er zijn kleutertjes bij van vier, vijf jaar, stevig ingebakerd tegen den kouden Novemberwind, die, onder geleide van 'n ouderen broer of zus „mee mogen loopen” en die met glundere

schitter-oogjes naar den goed gevulden koektrommel loeren . . . want daar gaat 't om! Lekkers! Eerst 'n liedje — het leidmotief, dat door alle Sint-Maartengangers wordt gezongen, dan in ieder knuistje 'n koek, het geld krijgt altijd de oudste van het groepje — en dan als klap op de vuurpijl nog 'n liedje. Als het gejoel van het eerste groepje is vervaagd en het tuinhok met 'n harden klap in den sluitnok is gegooit, duurt het niet lang of er klinkt weer geschuifel over het schelpaad . . . gerammel aan de klink van de onderdeur en het tweede groepje staat alweer klaar! Is er 'n bijzonder mooie, groote lichtballon bij, dan dient deze natuurlijk geprezen en bewonderd te worden, want over het kleurigste troepje wordt nog dagen lang gesproken. De buurt kent ons huis en wij kennen de buurt, alle bekende gezichtjes passeeren dien avond dus de revue, wij worden naar behooren ingelicht waarom Sijtje of Klaessie er niet bij kan zijn, maar toch hun rechtmatig deel eischen in de opbrengst van snoeperijtjes, waarmede dus de uitdeeler van den voorraadtrommel rekening moet houden, wil hij het groepje niet te kort doen. Zoo krijgt de buurt hier acht, tien, soms wel twaalf bezoeken achter elkaar . . . 't eene lichtje zien wij nog tusschen de kale boomen bij het erf van onzen achterbuurman flikkeren en 't andere schittert al weer tusschen de lage heesters bij de doornhaag aan de voorzijde! En zingen doen ze allemaal. Wat zij zingen, in het eigenaardig Kennemer dialect, is vrijwel onnoozele rijmelarij. Niet zooals bij den heiligen Nicolaas worden de deugden van den heilige verheerlijkt. Het eerste liedje „Sinte Maarten bisschop. Roem van alle landen. Dat ik hier met mijn kaarsje kom. Dat is voor mij geen schande” is als ware een soort verontschuldiging voor het aardig opgezette, fleurige bedelpartijtje, maar „komen met 'n kaarsje” en dan het handje begeerig ophouden is op elf November geen schande. Wij krijgen hier de kinders van den armen daglooner, die de „centjes” uit de verkleumde kindervuistjes best gebruiken kan, even goed als de kinders van den welgestelden boer die zijn twaalf koeien te melken heeft. Bij de Sint Maarten-gangers is er geen onderscheid tusschen arm of rijk, de boer heugt het immers nog dat hij zelf heeft meegeloopen met de kinders van Gerrit, die toen wegwerker was . . . 't is 'n pretje, dat hij de kinders graag gunt omdat er ieder aan meedoet, en zodoende blijft de traditie bestaan, dat op elf November alles onder de jaren er op uit mag trekken. De andere liedjes die wij te hooren krijgen, zijn blijkbaar gelocaliseerd, wij zijn hier in het land van boter en kaas, de koeien en kalven zijn hier haast al huisdieren geworden en worden dus in de St Maarten-liedjes, hier ten minste, niet vergeten. Wij hebben een van de kwiekste zangertjes gevraagd de liedjes, die doorgaans afgeroofd worden, ons wat duidelijker voor te zingen en kregen een zot verhaal van de koe die te mager was en toch naar den slager moest, 'n echt kreupelrijmpje zonder slot of zin. In 'n derde liedje gaat het over de dagelijksche dingen van het land. „Koeien met horens. Klokken van de torens. Meisjes met hun rokken. Torens met de klokken. Jongens met hun broeken. Oudjes met hun schutteldoeken”. Bij al die versjes is er slechts één waarin wij herinnerd worden aan het geven van den heilige; in een liedje heet het „Sinte Maarten, en 't is zoo koud. Geef mij 'n turfje of hout. Geef mij 'n appel of 'n peer. Dan kom ik 't heele jaar niet weer”. Van „de roem van alle landen” van den heilige wordt niet gezongen. Maar dat de heilige hoogelijk geeerd moet zijn geweest om zijn weldadigheid, zien wij toch wel uit de geschilderde glasramen in de Goudsche Kerk. Hierop deelt St Martinus in vol ornaat een aalmoes uit aan een behoeftige. Volgens de annalen behoort hij tot de oudste heiligen; hij moet omstreeks 317 geboren zijn in Hongarije, het land van de Hunnen, was eerst in Romeinschen dienst, ging later over tot het Christendom en werd pas op 18-jarigen leeftijd gedoopt, daarna trok hij door het Romeinsche wingewinst Gallië, waar hij in 397 als bisschop van Tours is gestorven. Hij is de schutspatroon van Utrecht. Toen Willibrord in 690 (694?) met zijn volgelingen uit Engeland kwam en deze landstreken bezocht, was de eerste kerk die door Koning Dagobert in 630 te Trecht gesticht en door hem aan den H. Thomas gewijd was, door de Friezen verwoest. Na de overwinning van Karel Martel werd Trecht, dat geheel verlaten lag, hersteld en moet Willibrord daar de door hem herbouwde kerk aan St. Martinus gewijd hebben. In de charter van 752 van Pepijn de Korte lezen wij al van de „ecclesia Sancti Martini” te Trecht. Latere charters, o.a. van Karel de Groote van 769 en 777 en van Lodewijk de Vrome — zijn zoon — van 815, wijzen er duidelijk op, welke voorname

plaats de St Maartens-Kerk toen reeds moet hebben ingenomen en aanmerkelijk grooter werd zij, toen de bisschoppen van het sticht Trecht hun macht uitgebreid zagen over het grootste gedeelte van het rijksgedee. De schutspatroom van het oppermachtige Trecht wordt wel op eigenaardige wijze in Kennemerland op zijn naamdag door de jeugd herdacht!

DE DOKTER

DOOR TANTE VAN TOENTERTIJD

MET de drie jongsten van mijn zuster Lizette, die uit school kwamen, wandelde ik een eindje op naar hun huis, en verbaasde me, als zoo dikwijls, hoe jongens van nog geen tien jaar al zooveel kijk op automerken hebben. ☼ Namen vlogen door de lucht — van sommige had ik, moet ik tot mijn schande bekennen, nooit gehoord — en over de vraag of een Studebaker te prefereren was boven een Buick — 't kan ook wel een Mercedes geweest zijn — of omgekeerd, ontstond bijna ruzie. ☼ „Daar hebben wij geen verstand van, hè Miek”, zei ik tegen de elfjarige, die er een beetje stilletjes bij liep. ☼ Maar opeens werd die even enthousiast als de broertjes. ☼ „Tante, kijk, onze dokter!” ☼ „Ik zag 'r Whippet 't eerst!” riep Jaap. „Nietes, ik!” kwam er van Wim nog gauw. ☼ Toen begonnen alle drie te wuiven en te roepen: „Dåg dokter! Dåg! Dag dokter!” ☼ 't Jonge meisje, in fleurig bloemenjurkje, coquet hoedje op, handen aan 't stuur, keek naar de kinderen en lachte. Dan stopte ze. „Meerijden?” ☼ „Ja!” juichten alle drie, zonder veel égarde voor mij. ☼ „Tante, wil jij thuis zeggen, dat we wat later komen?” bedacht Miekje nog, „dat treft net goed!” ☼ Nog wat gewuif, 't doktertje groette lachend, en daar gingen ze. ☼ De dokter! Ik dacht aan den statigen ouden heer met hoogen hoed en vollen baard, die in mijn jeugd onze dokter was. ☼ Heel vriendelijk en zacht sprak hij tegen ons, bang was ik ook niet voor hem, maar wel dood-verlegen. Uit mezelf iets tegen hem zeggen? 't Zou me niet ingevallen zijn! 't Was al veel als ik zijn vragen met een gefluisterd „Ja dokter” en „Nee dokter” beantwoordde, en 't niet bij knikken en hoofdschudden liet. ☼ De eerbied voor hem was onbegrensd, ook bij de volwassenen. ☼ Het werk in huis werd er naar geregeld: „dat gaat vandaag niet, de dokter kan komen”. Moeder kon niet naar een jarige vriendin, „de dokter heeft gisteren niet met zekerheid gezegd of hij vandaag of morgen terug kwam”. ☼ Het zou niemand in 't hoofd gekomen zijn te vragen of de dokter ook kon bepalen of hij vóór- of namiddags zijn visite dacht te maken. ☼ Eenvoudige uitspraken van den dokter werden door de jaren heen als gulden woorden bewaard. ☼ „Dr. van der Vaart zegt altijd: „Hoe rustiger een zieke gehouden wordt, hoe beter”. „Er worden méér menschen ziek van te veel, dan van te weinig eten”, zegt onze dokter. ☼ „Mijn kinderen gingen, zoolang ze op de lagere school waren, om zeven uur naar bed. Dr. van der Vaart zei altijd: „Een kind onder de twaalf jaar moet twaalf uur van het etmaal te bed liggen”. „Een gezond kind moet dagelijks in de frissche lucht komen”. ☼ Daar was geen tornen aan. De dokter had het gezegd. ☼ Als ik nu sommige moeders gegerd hoor mopperen: „De dokter, die kan nu wel zoovéel zeggen, maar dát is me te lastig”. Of: „'k Zal eens opbellen of de dokter niet tusschen elf en twaalf kan komen, dan kan ik 's middags nog met de grooten uit en zoo vroeg schikt het me óók niet”, dan denk ik: „dát moesten Dr. v. d. Vaart's patiënten toch niet geprobeerd hebben!” ☼ Alles aan den dokter leek ons bijzonder. Zijn gouden bril — de meeste menschen die ik kende droegen een stalen bril ze een noodig hadden — het lorgnet dat hij nog vóór de bril zette als hij nauwkeurig wilde zien! Zijn zwarte jas, met een ordelintje in 't knoopsgat. Zijn kale schedel, de groote baard; de zwarte glacé's die hij naast zijn omgekeerden hoogen hoed op tafel legde; het gouden potlood. 't Meest vooral misschien wel de diepe stem, en de langzame, plechtige manier van spreken. ☼ Véél liet de dokter over de ziekte zelf niet los. Op Moeders bezorgde vragen kwam soms kortaf: „'t Is een keelaandoening”. ☼ „Maar wát precies, dokter?” ☼ „Dat doet er voor U minder toe. Er is voorloopig geen reden tot bezorgdheid”. ☼ „Kàn het dan iets ergers worden?” ☼ „In dat geval zal ik U wel waarschuwen. De andere kinderen natuurlijk niet in de kamer laten, en verder doen zooals ik U gezegd heb. Goedenmorgen”. ☼ Of alleen: „Niets van belang.

De medicijnen geregeld geven en voorzichtig met eten. Rijst met bessensap. Ik kom over een paar dagen terug”. ☼ „Maar wat . . . ?” ☼ „Niets te beteekenen. Goedenmorgen”. ☼ Meteen werd de hooge hoed weer opgezet. De dokter zonder dit attriboot was ondenkbaar. ☼ Een buurjongetje van 'n jaar of acht, die hoorde dat een jongere zuster van zijn moeder dokter zou worden, begon te stamelen van verbazing. ☼ „Maar — maar — tante Alice — die kan toch — die kan toch — geen — geen — geen — hoogen hoed opzetten!!!” ☼ Eénmaal ben ik den dokter buiten tegen gekomen, in de omstreken van Bloemendaal — wandelend als een gewoon mensch. Ik had niet gedacht dat het kon, buitenshuis had ik hem nooit anders dan in zijn koetsje gezien. En nu wandelde hij — met een wandelstok nog wel — maar ook toen ontbrak de hooge hoed niet. ☼ De deftige koetsier was ook een voorwerp van onze belangstelling. Frans heette hij, de dokter zei het soms onder 't uitstappen: „Keeren, Frans”. De naam paste weinig, voor mijn gevoel, bij 't effen, onbewogen gezicht. De dienstmeisjes probeerden soms een praatje met hem. Hij gaf korte antwoorden, als zijn heer, en lachte nooit, wat de dokter nog wél deed. Toch, om een of andere reden scheen Frans bij de meisjes in de gunst te zijn. ☼ Hoe oud hij was kan ik niet zeggen. In de vijf en twintig of dertig jaar dat ik hem gekend heb zag ik hem niet merkbaar veranderen. Hij kon dertig jaar zijn, of vijftig, of ouder; hij bleef dezelfde, keurig glad geschoren, rechtop in zijn strakke koetsiersuniform met een enkel zilver lijntje langs den kraag, en met een hoogen hoed, zoo glanzend als van den dokter zelf. ☼ Het rijtuig blonk; ook het paardentuig, en 's winters, als het sneeuwde, de zilveren bellen op den paardenrug. Sneeuwde het toen vaker? Bleef de sneeuw langer liggen? Ik herinner me dat ik in veel winterziekten de fijne sneeuw-bellen al uit de verte hoorde klingelen, nader en nader komen, dan ophouden. Daarop het dichtslaan van het portier, en eindelijk de huisbel. Maar al van 't begin af wist ik: „nu komt de dokter”. ☼ Onlangs, bij 't uitgaan van een school, hoorde ik een modern 12-jarig ding beweren: „De dokter! Die weet er niets van!” Geen van de omstandertjes leek geschokt. ☼ Voor ons zou dat een ketterij geweest zijn waarbij alles op zijn grondvesten zou zijn gaan trillen. Voor ons was de dokter onfeilbaar, en voor de meeste volwassenen ook. ☼ Het verst ging onze werkster, toen ze — ik was een jaar of 18 — me betoogde dat een dokter zich zelf wel heel erg verwaarloosd moest hebben als hij iets „overiert”. ☼ „Dat begrijp U toch wel, dat de dokters der een middeltje voor hebbe, anders zouwe ze toch zéllef tellekes ziek worde?” Dat ze ons van dat „middeltje” niet mee lieten profiteren nam ze niet in 't minst kwalijk. „De dokter is de dokter, en 't is derlui brood”. En daar hield vrouw Steen het bij. ☼ Eéns, toen ze zelf ziek was, en een jonge moderne vervanger verscheen, inplaats van haar eigen dokter — (van het zelfde type als Dr. van der Vaart) — was ze niet tevreden. ☼ „Hij zal het natuurlijk óók wel wete, anders had Dr. Smit 'm niet gestuurd, maar 't wil toch niet gedaan weze, een dokter mot 'n hooge hoed en een baard hebbe, zóó ben ik het altijd gewend geweest, en een beetje deftigheid over zich hebbe, want waar blijft anders de eerbied? En eerbied mot je hebbe voor een dokter, dat zeg ik, want daar is-ie dokter voor”. ☼ Vrouw Steen — als je 't fleurige meisje aan 't stuur eens had gezien, en „juffrouw Lizette's” kinderen om haar heen — wáár zou je wel denken dat die „de dokter voor was?”

HET KWAM NIET VAN EIGEN BODEM.

De lezer zal zich herinneren, dat in de nrs. 17—21 van den loopenden jaargang (23 April—21 Mei) een met 33 afbeeldingen geïllustreerde artikelenreeks van de hand van den Heer D. van der Meulen is opgenomen over het vrijwel onbekende Hadramaut. Dit reisverhaal verscheen met ongeveer gelijken tekst in het Octobernummer — dus rond een half jaar later — van het bekende (Amerikaansche) National Geographic Magazine, hetgeen voor een onzer groote dagbladen aanleiding was, den 27en October j.l. hieraan een artikel van een kolom te wijden, hoewel indertijd onze aanbieding om de nrs. 17—21 van „Buiten” terstond na verschijning ter bespreking toe te zenden, onbeantwoord gelaten was. Dat een Nederlandsch weekblad hierin up to date was, had geen waarde; eerst door de plaatsing in het orgaan der National Geographic Society kwam de bijzondere beteekenis der artikelen naar voren.

DE VELUWE, „NOG ALTIJD HET LAND VAN EENZAAMHEID...”

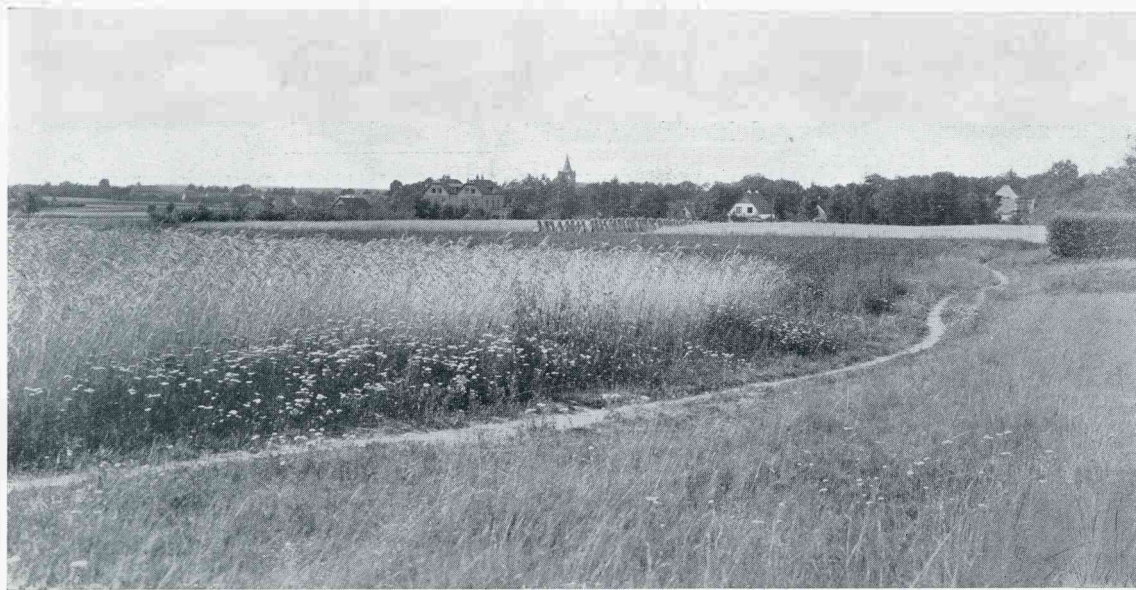
IN VOGELVLUCHT OVER DE VELUWE

DOOR JAC. GAZENBEEK

DE Veluwe! Ja — nog altijd is dit het land van sagen en legenden, het land van eenzaamheid en romantiek, al knaagt de civilisatie onophoudelijk aan de duizenden bunders woeste grond, al kruipen de ontginningen verder, steeds verder in de bruine heide, al weten auto's en motorfietsen tegenwoordig in de kleinste dorpjes en gehuchten door te dringen. ☒ Adverteerde tot voor enkele jaren terug de eigenaar van „t Hilletje" te Kootwijk niet als een attractie voor hen, die pure stilte en rust zochten: Onbereik-

baar voor auto's? En nu? Ai mij, de kleine brink bij den tieneeuwen-ouden Romaanschen toren is soms een drukke parkeerplaats....! ☒ Maar tusschen het net van wegen en fietspaden, dat de hooge Veluwe gaandeweg ontsloten heeft voor den toerist of wie zich daarvoor uitgeeft, liggen, gelukkig voor hem die er van houdt de natuur in haar verborgen leven gade te slaan, nog groote, deels ongerepte terreinen. ☒ Daar ook liggen nog afgelegen heiboerderijen, typische namen dragend, met schaapskooien en waterputten; daar blinken

nog de weinige glasheldere meertjes, soms eigenaardig met den naam wasch of flesch aangeduid. ☒ Daar reikt de struikheide hooger dan uw knieën, groeien de spokige jeneverbessen (*Juniperus*) en liggen de blinkende heuvels van het gouden stuifzand. ☒ De fel-oranje *Arnica* of *Wolverlei* straalt er in lage heidellingen en de niet zeer algemeene *Wolfsklauw* kruipt er tusschen de dophei. ☒ Daar ook hebben zich de dieren teruggetrokken, die de stilte minnen en weinig gesteld zijn op de doening van den mensch: de edele herten en slanke reeën, vossen en marters, korhoenders en haviken, buizerds en valken. ☒ Daar te zwerven, het is iederen waren natuurvriend

GEZICHT OP BEEKBERGEN

immer weer een openbaring en 'n genot van het zuiverste gehalte, en wie de schoonheid der polders kennen, of die van de duinstreken en Noordzeeilanden, zij geven steeds gulweg toe, wanneer zij u vergezellen op een Veluwetocht: „Hier, in dit oude land is het beste overgebleven van wat moeder Natuur in zulk een klein en dicht bewoond land als Nederland kan presenteren!” ☼ Bovenal is de Veluwe een dier gebied, waar men den achtergrond voelt van het verleden, van den oertijd, welks krachten nu nog voortleven in land en volk; religie en magie leven er nog in innig verband (te ontdekken door hem, die daartoe genoeg geduld en liefde bezit) en zoo ook is het Veluweland een uitermate geschikte voedingsbodem voor het ontstaan en instandhouden van tal van sagen en wonderverhalen, die niet alleen maar in boeken werden opgeteekend door fantazierijke schrijvers, doch die — althans onder de ouderen — heden ten dage nog bij den „heerd” of de brommende potkachel verteld worden. ☼ Onvolprezen is dit land en wanneer wij ons neerzetten, om wat te vertellen van hier en ginds, zooals we dat reeds zoo vele malen deden in krant en boek, hebben we nimmer het gevoel, uitgepraat te zijn of teveel te hebben gezegd. Er is altijd weer materiaal, dikwijls nieuw of, zoo het al oud en bekend moge zijn, dan is de belichting weer anders. ☼ Uitteraard zijn de Veluweranden het meest bekend of eigenlijk kan ik wel zeggen, bekend bij ieder. ☼ Het eerste was dat de Zuidelijke zoom van Wageningen tot Dieren en deze is al zoo menig keer uitgebeeld, dat wij er nu maar licht overheen glippen, al moet ik onmiddellijk zeggen, dat hier langs smalle beken nog wel landschapsjuweelen te vinden zijn, door weinigen gekend. ☼ Maar overigens zijn Heesum en Wolfheze, de Duno en de Westerbouwing, Rozendaal, Beekhuizen en Middachten uiterst bekende namen en druk bezochte oorden. ☼ Gaat men echter meer binnenwaarts, van Wolfheze b.v.b. naar 't Noorden en zoekt men de Buunderkamp of verderop Ginkel, Mossel en Reemst, dan zijt ge in de schatkamers der Neder-Veluwe. ☼ Van Rozendaal of De Steeg brengen goede wegen u naar het heerlijk-mooie Hagenuw en Rhederoord, waar de natuur, zoo zij al niet geheel ongerept mag heeten, toch gedeelten presenteert, waar bijl en hakmes vreemd aan bleven. ☼ Gaat ge dan nog Noordelijker door de Onzalige Bosschen naar den Imbosch, dan kunt ge zeker zeggen, dat ge de Veluwe op zijt geweest. Daar zijn de binnenpaden, de oude karwegen, en die brengen u naar het hart der dingen! Die te volgen, dat is genieten! ☼ Jammer misschien dat Deeler Woud en het landgoed van Kröller tusschen Otterloo en Schaarsbergen omrasterd zijn en taboe ('t laatste domein is sinds 2 jaren 's zomers toegankelijk), maar het heeft ook zijn nuttige zijde, daar het dierenleven in deze gebieden meer bescherming en zorgen geniet dan daarbuiten en instandhouding dus beter gewaarborgd is. ☼ Voorbij Hoenderloo zijn er dan weer de uitgestrekte, heuvelige en wildrijke bosschen van Het Leesten en De Krim, Hoog Buurlo en Kootwijk. En liggen daartusschen niet de prachtige zandverstuivingen, een wereld op zichzelf van fel laaiend zand, woeste stormdennen en ruischende zilverbeken? ☼ Het Otterloosche en het Harskamper Zand, het Wekeromsche en het Mosselsche, het Kootwijksche en het Groote Zand tusschen Hoenderloo en Beekbergen. ☼ Daar is het hart van de Veluwe, woest en wild! Diepe dalen, met fijne, door-den-wind-gerimpelde glooiingen naast stuivende toppen en lange, oogen-schijnlijk plots gestolde zandgolven. ☼ Roofvogels trekken daarboven hun cirkels in de lucht; vos en hermelijn huizen er; in het oude randbosch, dat den baaierd omgeeft, roepen in het maanlicht de uilen.... ☼ 's Zomers is het hier gloeiend heet en de hekse-

WATERVALLEN OP DEN VRIJENBERG BIJ LOENEN

katers trillen boven de starre toppen, terwijl het landschap tijdens grijze regendagen van een sombere, grootsche eenzaamheid is. ☼ Hebt ge wel eens zoo'n verstuiving in opstand zien komen, als er in Juni of Juli een dondervlaag opkwam? Lang is het dan drukkend stil voor zoo'n midzomersche bui; het zand ligt vaal-geel, de stormdennen staan grauw en spookachtig tegen de hellingen gedrongen. ☼ Van tijd tot tijd dreunt de donderstem over de luisterende wereld en schimt de bliksem even boven den einder. Klimmen de koppen dan hooger en nadert het geluid, nadrukkelijk, dreigend, zoo ziet men soms, hoe in de verte het zand door een eersten windstoot begint op te dwarrelen: een gele rook tegen de loodblauwe regenlucht. ☼ Opeens fluit ook dichtbij de wind door het gele helmgras en rondkijkende bemerkt ge, dat nu allerwegen het poederfijne zand in beweging komt, een woeste zee wordt van rondzwierend, wild voortwalsend en scherp

„DAAR LIGGEN OOK NOG AFGELEGEN HEIBOERDERIJEN...”

striemend zand. ☼ Duister wordt de hemel . . . de stormdennen rukken met ontzinde koppen. Geleidelijk komt later de milde, geurige regen los en trekt een grijze huif over het hart der Veluwe, waarboven het zomeronweder machtig henenvaart . . . ☼ Schoon ook is de ligging der Veluwsche dorpen! De meeste vindt men aan den rand van het hoge terras, waar de beken hun weg zochten naar rivier of zee en de zandgronden wat vruchtbaarder waren. ☼ Denk niet aan den straks gememoreerden Zuidelijken Veluwzoom alleen, maar kijk, hoe tusschen Dieren en Apeldoorn de dorpen Laag Soeren en Eerbeek, Loenen en dat idyllische Beekbergen liggen. Beekbergen, zoo buitengewoon landelijk met zijn wijde korenvelden, oplopend tot aan de bruine heiheuvels. ☼ Hoe bekoorlijk gaan de slingerpaden door de bloeiende hei van heuveltop naar heuveltop, om weer uit te komen op een schilderachtige steeg, die recht heenwijst naar den ouden, in 't groen half verscholen kerktoeren. ☼ Beken verfraaien het hoge landschap met hun smalle ravijnen, vormen schuimende watervallen (De Vrijenberg bij Loenen), voorzien kasteelvijvers van water, lieten de watermolens draaien en bevochtigen het land, dat goede weiden en redelijke akkers ontstonden.

IN VOGELVLUCHT OVER DE VELUWE. HET GROOTE ZAND TUSSCHEN HOENDERLOO EN BEEKBERGEN

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN

DOOR A. J. VAN LAREN

III

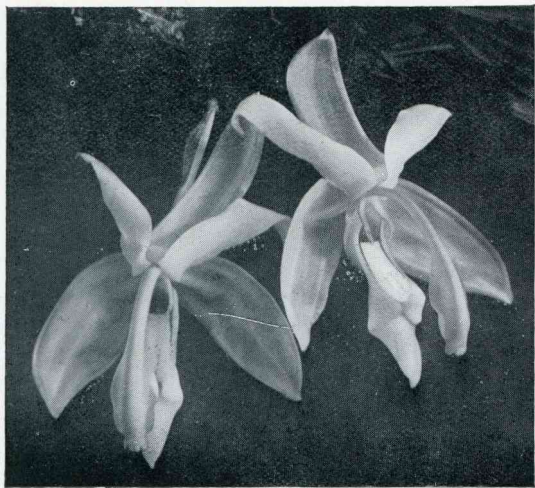
ZOOALS we in het vorige hoofdstuk reeds hebben opgemerkt, is het vruchtbeginsel der Orchideeën steeds onderstandig en doet zich hier voor als een orgaan, dat van den bloemsteel vaak nauwelijks te onderscheiden is. Het bestaat uit drie vruchtbladen, welke meestal door drie ribben onderling verbonden zijn. Aan de binnenzijde der vruchtbladen wordt aan elk der wandstandige zaadlijsten (placenta) een zeer groot aantal uiterst kleine zaden aange-

legd. ☼ Het vruchtbeginsel is aldus, wijl de drie bladen van de binnenste bloemenkrans slechts met hunne randen vergroeid zijn, éénhokkig. Bij de Cypripedilinae komen typen voor, waarbij door inbuiging der vruchtbladenranden driehokkige vruchtbeginsels ontstaan zijn. ☼ De gewone vorm van het vruchtbeginsel is lang-cylindervormig, soms knotsvormig, in het laatste geval vooral, wanneer een dunnere bloemsteel aanwezig is. Bij zeer vele soorten heeft een spiraalvormige draaiing van het vruchtbeginsel plaats. ☼ De rijpe vrucht springt op zeer verschillende wijzen open. Er zijn soorten, welke zich met een spleet openen, andere, welke met een smalle en een breede klep, die beide bovenaan samenhangen, met drie gelijke of met drie breede en drie smalle kleppen opengaan. Bij de soorten, waarbij na de vruchtzetting het geheele bloemdek afgeworpen wordt, splijt de vrucht zich in drie gelijke, of drie bredere en drie zeer smalle kleppen open, die bovenaan zich uiteen spreiden. ☼ Bij *Vanilla* ten slotte schijnt in vele gevallen de vleezige vrucht niet open te springen, maar komen de zaden tenslotte door het vergaan van de schil vrij. ☼ Gewoonlijk zijn de zaden breed-ovaal of langwerpig, en door een fijn, grootcellig, los net-huidje omgeven. Minder vaak is deze huid harder, het fijne zaad nauwer omsluitend. ☼ De ontleding der vrucht heeft gewoonlijk plaats door haren, die bij verandering van den

vochtigheidsgraad der lucht hun stand veranderen en daarbij de zaden wegslingeren; voor een groot deel echter, vooral bij de epiphytische soorten, geschiedt zulks door den wind. Over de hoeveelheid der in een zaaddoos voorkomende zaden, staan geen nauwkeurige opgaven ten dienste; maar volgens berekeningen loopt dit, in de grootere vruchten, in de miljoenen. Echter ook de kleinere vruchten bevatten verscheidene duizenden zaden. ☼ De vruchten der verschillende Orchideeën vorderen verschillende tijden om rijp te worden, welke zeer uiteen kunnen lopen. Zoo hebben o.a. de soorten van *Calanthe* daarvoor noodig van 3 tot 5 maanden, van *Masdevallia* 4 maanden, van *Zygopetalum* 6, *Phajus* 6 tot 9, *Cypripedium* 7 tot 13, *Dendrobium* 9 tot 17, *Chysis* en *Anguloa* 12, *Cattleya* 11 tot 16, *Odontoglossum* 12 tot 17 maanden. Er bestaan daarin dus groote verschillen, maar, in het algemeen kan men zeggen, dat de tijdsduur schom-

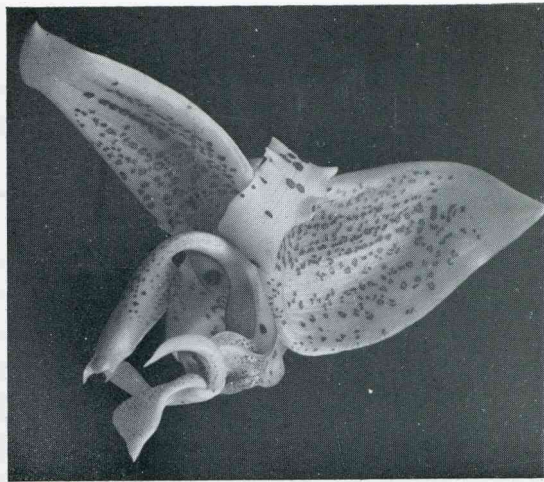
IN VOGELVLUCHT OVER DE VELUWE. „EN LIGGEN DAAR NIET DE PRACHTIGE ZANDVERSTUIVINGEN, EEN WERELD OP ZICHZELF . . .

STANHOPEA EBURNEA
met slank zuiltje en smalle lip

melt tusschen 9 en 11 maanden. ☼ Bijna alle Orchideeën zijn op bestuiving door insecten aangewezen, ofschoon in den laatsten tijd het getal der gevallen aanzienlijk toeneemt, waarbij zelfbestuiving en kleistogamie bekend geworden zijn. Het verloop der bestuiving is betrekkelijk een-

In de natuur wordt het zaad verspreid door mechanische uitstooting, door wind, neerslag, en wellicht dieren. In de cultuur werd het zaaien van Orchideeën, voor ruim 30 jaren nog weinig toegepast, wegens het slechte kiemen der zaden. Bij den eenen kweeker gelukte het, bij den

BLOEM VAN STANHOPEA OCULATA
met gehoornde lip en een lang zuiltje

voudig. Het rostellum heeft in de bloemen meestal een zoodanigen stand, dat het insect, om den nectar of andere door hem gezochte afscheidingen der bloem te bereiken, met kop of rug de polliniën (stuifmeelklompjes), of eenige daarvan, meeneemt, en deze dan, bij bezoek aan volgende bloemen, op den slijmerigen stempel overbrengt. Zijn de polliniën op den stempel terechtgekomen, dan zenden deze hunne stuifmeelbuizen door het centrale kanaal van het zuiltje naar de eitjes, waar dan, na het bereiken van en indringen binnen de eicel, de bevruchting plaats heeft, en de eitjes tot kiemkrachtige zaden kunnen uitgroeien. ☼ Van welke middelen bedienen zich nu de planten, eenerzijds om de insecten aan te lokken, anderzijds om ze in staat te stellen de bestuiving tot stand te brengen? ☼ De bloemen der Orchideeën scheiden gewoonlijk binnenin aan den voet der bloemdekbladen, of in de spoor van de lip, nectar af, op plaatsen, welke het insect slechts bereiken kan, als het op eenigerlei wijze met de polliniën, of den stempel, in aanraking komt. Bij vele soorten worden op bepaalde verdikkingen der lip zoete afscheidingen afgezet, of ontstaan door het vergaan van bepaalde haren, melige stoffen, welke door bijen voor de wasbereiding gebruikt worden. ☼ De juiste landingsplaats voor het zulke stoffen zoekende insect is gewoonlijk de lip, waarop, of in welker spoor het insect deze aantreft; maar, om daar bij te komen, wrijft het insect met kop of rug, bij het in- of uitkruipen het tegenover de lip staande zuiltje zóódanig, dat de stempel, of het rostellum aangeraakt moeten worden. Bij de weinige Orchideeën, die door vliegende vlinders bezocht worden, is het rostellum zóó ver naar voren gestrekt, dat het insect, om bij de in de spoor afgescheiden nectar te komen, met de kleefschijfjes der polliniën in aanraking komt en deze dan aflicht. Zoodra het insect nu verder vliegt, zinken de polliniën in de meeste gevallen naar voren, welke zóó, bij een volgende bloem, met den onder het rostellum liggenden stempel in aanraking komen. In andere gevallen vindt een zoodanige naar omlaag zinking der polliniën niet plaats. ☼ Dat het afzetten der polliniën ook wel geruimen tijd kan vorderen, blijkt wel hieruit, dat men soms insecten ziet die verscheidene van die polliniën op den kop mededragen. ☼ De meeste Orchideeënbloemen zijn zóó gesteld, dat het zuiltje achteraan of bovenaan staat, het labellum naar voren of naar onderen gericht is, terwijl bij andere soorten het omgekeerde het geval is. ☼ Andere gedragingen treft men aan bij een klein aantal soorten, bij welke het naar boven gerichte labellum zeer ingewikkeld van bouw is, zooals bijv. bij *Coryanthes*; hier worden de insecten gevangen en moeten zich in een bekervormige ruimte, die nectar bevat, om vrij te komen dusdanig tusschen uitgroeisels der lip doorwerken, dat ze onfeilbaar met den stempel en het rostellum in aanraking komen. Weer andere groepen bezitten een gevoelig labellum, dat op het oogenblik, dat daarop een insect neerkomt, tegen het zuiltje snelt en zoo het dier tegen rostellum en stempel drukt. Nog weer andere verhoudingen treffen we aan bij *Catasetum* en *Cynoches*, waarbij de mannelijke en vrouwelijke bloemen verschillend van vorm zijn. Het zuiltje der mannelijke bloemen heeft bij sommige soorten twee, in een zakvormige lip vooruitstekende, gevoelige, antenneachtige uitwassen. Komt nu een insect met deze in aanraking, zoo plant zich de prikkel voort, en de polliniën vliegen in een hoogen boog zóódanig naar buiten, dat zij in de meeste gevallen op den rug van het insect terechtkomen. ☼

BLOEMEN VAN CYMBIDIUM LOWIANUM
waarvan de lip een naar voren omgebogen lob heeft

variëteiten, soorten en zelfs geslachten. Dit vooral heeft het importeeren van soorten uit de spontane natuur belangrijk beïnvloed en beperkt. Dank zij het werk van de Engelschen Dominy en Seden, later ook van Fransche en Belgische kwee-
kers, werden de schoonste kruisingen verkregen. Van *Cypripedium* alleen al bestaan er een 5000 hybriden (bastaarden), van *Cattleya* 2000, enz. „You will drive the botanists mad” had Lindley reeds uitgeroepen, toen Dominy de eerste geslachtskruisingen bracht. ☼ Ongetwijfeld verdient hier het verrassende werk van Lucien Reichler de aandacht, een Belgisch plantenliefhebber, die zich met kruisen van Orchideeën bemoeide, en die, hoewel hij de beteekenis daarvan niet altijd in het juiste verband met de wetenschap vermocht te stellen, de eerste is, die gevuldbloemige *Cattleya*'s won, waarbij de petalen belangrijk in aantal toenamen, en de lip sterk werd gereduceerd. Het zijn bloemen, die naar den vorm op groote, gevulde dichter-narcissen gelijken, maar dan van fijne, rose-purperen kleur, waarbij de edele vorm der *Cattleya*'s vervangen is door den rozetvorm. Op zichzelf mag men aan den oorspronkelijken vorm verre de voorkeur geven, toch mag het een triumph der selectiecultuur en hybridiseeringstechniek heeten, waarvoor dezen ondernemenden liefhebber lof toekomt. ☼ Dat het kweken van Orchideeën uit zaad een geduldwerkje is, kan wel hieruit blijken, dat de bloei der planten soms eerst jaren na de kieming der zaden volgt, waarvan volgend lijstje een denkbeeld kan geven. Zoo heeft men in de cultuur kunnen vaststellen, dat zulks bij Disasoorten eerst na 18 maanden het geval was, bij *Calanthe* na 2 jaar, bij *Calanthe*-hybride *Sedenii* 3 jaar, bij *Cypripedium*-hybride *Arnoldiana* 2 jaar, bij een *Selenipedium*-hybride (*Schlimii* X *longifolium*) 4, bij *Dendrobium*-hybride *Cybèle* en bij *Zygopetalum*-hybride *Sedeni* 6, bij *Cattleya*-hybride *Murrayi* 4, bij *Laelio-Cattleya* *Aurore* 7, bij *L. C. callentoglossa* 9, bij *L. C. Zenobia* 11, bij *L. C. Mitchellii* 13 en bij *L. C. Veitchiana* na 19 jaren, enz. ☼ Het spreekt van zelf, dat hierbij een meer of minder vlot verlopende cultuur van grooten invloed is! Zaaillingen

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN. *CATTELYA LABIATA WEGERI*

Met lette op de groote, peperhuisvormige lip

UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN. BLOEMEN VAN *PHALAENOPSIS AMABILIS*

met kunstig gevormde lip

van *Dendrobium Phalaenopsis* worden o.a. door den heer J. E. Hacke van Mijnden te Nieuw Loosdrecht reeds na een paar jaar in eersten bloei gekweekt! (Wordt vervolgd)

Langs Maas en Lesse

DOOR NINA J. DIJKSTRA

DRIE VESTINGSTEDEN

WE reizen via Maastricht en Luik en slapen den eersten nacht in Huy. ☼ We kennen Huy niet, maar de reisgidsen zijn het er alle over eens dat het een schilderachtig plaatsje is. Eén van de boekjes noemt het zelfs het meest schilderachtige stadje in het Maasdal. Onze verwachting is dus eenigszins gespannen. ☼ Doch als we van het station Huy-Nord door de rommelig drukke straten gaan, waar rammelende vrachtwagens, hotsende karren, toeterende auto's en slenterende voetgangers elkander slechts met moeite passeeren, dan beginnen we ons eenigszins ongerust af te vragen, waar we eindelijk het beloofde schilderachtige zullen vinden. Dit hier is allemaal heel nuchter, lawaaiig en leelijk. ☼ Maar we waren te haastig in ons oordeel. Als we aan de Maasbrug komen, die met forsche bogen den stroom overspant, dan moeten we toegeven, de boekjes hebben gelijk. Huy is de moeite waard. ☼ Zooals het daar ligt, dicht opeen gebouwd aan den overkant der rivier, de oude gothische kerk aan den voet van de grijze citadel, die, één geheel vormend met den steilen rotswand, het stadje beheerscht, is het een schilderachtig plaatsje. De glans der zinkende avondzon ligt warm om de oude vesting en de grauwe muren stralen licht uit over de omgeving. ☼ Een klein oplopend plein leidt naar den ingang der kerk. Daarbinnen in de holle koele ruimte, machtig van afmeting, voelen we ons in het niet verzinken. Heel stil is het er en heel donker. De lange smalle boogvensters van gebrand glas laten slechts een gedempt licht door. Maar van boven den ingang, door een prachtig gekleurd rosetraam, glijden nog wat late zonnestralen over den steenen vloer. ☼ Toch zijn we blij als we weer buiten zijn in het heldere avondlicht. De zon heeft den hemel goénacht gekust en een gouden pad over de rivier gelegd. En als, achter een verren heuvel, de brandende schijf lager en lager zakt, vlammen tot afscheid de vensters van het kleine stadje. ☼ Dan, met onhoorbaren tred, komt de avond en de lichtglorie sterft weg. ☼ En in de toenemende schemering gaan ook wij hotelwaarts . . . ☼ Den volgenden morgen is de wereld in

dichten nevel en witten mist gehuld. Zelfs de overkant der rivier is niet duidelijk te onderscheiden en langs de kade gaan de menschen als schimmige gedaanten. Maar in het hotel troost men ons. Een mistige morgen brengt een stralenden dag. Zelfs in het Maasdal waar de nevelen dicht zijn en de zon al haar krachten moet inspannen om door te breken. ☼ De indruk dien het reisje Huy-Namen op mij maakt, is een mistroostige. We rijden midden door het steenkolengebied en de eene zwarte kolenberg volgt op den anderen. Grauwe fabrieksgebouwen en troosteloos donkere arbeiderswoningen liggen vlak aan de spoorbaan. Zoo nu en dan zien we even de lachende heuvelen, een diepe bocht van het zilveren rivierlint, het wijde zonovergoten dal, maar dan komen weer de zwarte steenberg, de eindeloze complexen vuil berookte werkplaatsen en, in de donkere schaduw der hoge fabrieken, de grauwe huizen der werklieden. ☼ Welk een droeve tegenstelling met de zonnige klaarte van de blauwe wolkenloze lucht, waaruit alle nevel nu is weggevaagd. ☼ Dan komt Namen. ☼ We hadden gehoopt van hier de Maas op te varen tot Anseremme, waar we een onderdak zullen vinden. Maar we zijn juist een dag te laat, het zomerseizoen is geëindigd, de middagboot vaart niet meer. We zijn dus wel genoodzaakt den trein te nemen. ☼ Maar eerst willen we iets van Namen zien. Doch de stad zelf, die we reeds bij een vorig reisje door België zagen, trekt ons niet. Liever gaan we omhoog, naar het plateau van de Citadel, om vandaar uit het panorama te genieten. ☼ Met een groote bocht brengt de tram ons naar boven en al spoedig krijgen we een wijd uitzicht over de zonnige laagvlakte tot aan den verren blauwen heuvelrug. Boven op den top is er een openluchttheater, een museum voor boschbouw en een stadion. Er is ook een groot hotel, dat evenwel tijdens den oorlog gedeeltelijk verwoest werd. ☼ Uit den tuin van een klein restaurant hebben we een mooi uitzicht in het groene Maasdal en op den gladden glinsterenden rivierspigel in de diepte. Hier zijn er blauwe verten, zuivere lucht en koesterende zon. Hier genieten we eerst recht van den helderen stralenden najaarsdag. ☼ De terugweg van het tramtochtje, dat „le tour du Citadel” genoemd wordt, gaat langs de grijze vestingwallen van de oude Citadel, die nog uit den Romeinschen tijd stamt. Ook komen we langs het middeleeuwsche kasteel van de Graven van Namen en dan, aan den anderen kant van den heuvel, ligt daar recht beneden ons de stad, een dicht opeengebouwd complex van daken, muren en nog eens daken, onderbroken door de omhoogstrevende lijn van een enkelen slanken kerktoren. ☼ Door een paar donkere tunnels en langs een groene laan van wuivende acaciaboomen gaan we terug naar de stad. Hoe mooi moet het hier in het voorjaar zijn, wanneer men er onder een regen van fijn bloeiende trossen gaat en de lucht er zwaar is van den zoeten geur der witte bloemen . . . ☼ De bootreis Namen—Dinant, die ik eens in omgekeerde richting maakte, is zeer de moeite waard. Maar ook het treinreisje is aardig. Men komt dan vlak langs de kleine dorpjes, die er zoo zonnig en schilderachtig aan den oever liggen. Hier en daar opent zich een zijdal en een dartel stroompje stort zich vroolijk in de rustig voortstuwende rivier. Bij de dorpen is er veel glooiend weiland, omzoomd door dichte, reeds kleurende bosschen. ☼ Er zijn heel wat wandelingen in deze streek te ondernemen, vooral ook in de zijdal. Men vindt er oude kasteelen, ruïnes van nog oudere burchten, witte krijtrotsen, blauwe en witte marmergroeven met veel diepe hollen en donkere grotten, geneeskrachtige bronnen en steil uit het water zich verheffende rotsbergen. En daar tusschen glijdt rustig, veel mooie bochten vormend, het lichtende watervlak van de Maas. ☼ Dinant is

de derde vestingstad. Als we er aankomen ligt het plaatsje zonnig en vroolikaanden voet van de steile rots waarop de hoge muren van de Citadel zijn gebouwd. Beneden tegen den rotswand staat de Notre Dame, de oud-gothische kerk met den beroemden peervormigen spitsstoren. Veel nieuw opgetrokken huizen spreken van het leed, dat de oorlog nog zoo kort geleden aan dit kleine stadje bracht. Ook de kerk werd gedeeltelijk verwoest, maar is nu wederom in den oorspronkelijken vorm hersteld. ☼ Dinant is een stad van koper-slaggers en peperkoekbakkers. Overal voor de winkelramen ziet men er fijn gedreven koperwaren en nergens kan men zich zoo te goed doen aan gesuikerde koek als in dit vestingstadje. Zelfs heele schilderijen, als hoekjes van de stad, de Citadel, de Notre Dame en andere kunstwerken, kan men er koopen in peperkoek en... oppeuzelen. ☼ Een kleine witte motorboot brengt ons van Dinant naar Anseremme. De zon is reeds laag aan den hemel gezonken als we de Maas opvaren. Aan het stille water liggen de huizen in rossen gloed en boven het stadje staat de Citadel in vlammen. Naarmate het stralende plaatsje wegzinkt in de verte, wordt de omgeving

landelijker. Langs den oever, regenboogkleurig, lichten de kale rotsen en de vrede van den avond daalt neder in het dal. ☼ Dan, rond een diepe bocht, scherp zich afteekennend tegen de lichte lucht, van over het zilveren water, wenkt Anseremme's slanke kerkje . . .

Aphorisme.

Uw rijkdom
zij uw lied, uw
hart uw vreugd.

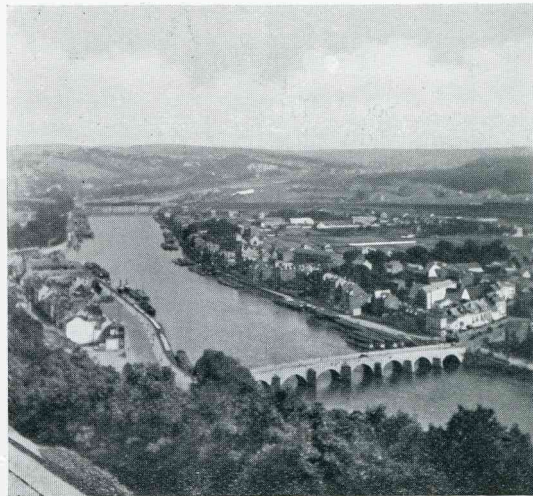

Foto N. J. Dijkstra

NAMEN EN DE MAAS, GEZIEN VAN DE CITADEL

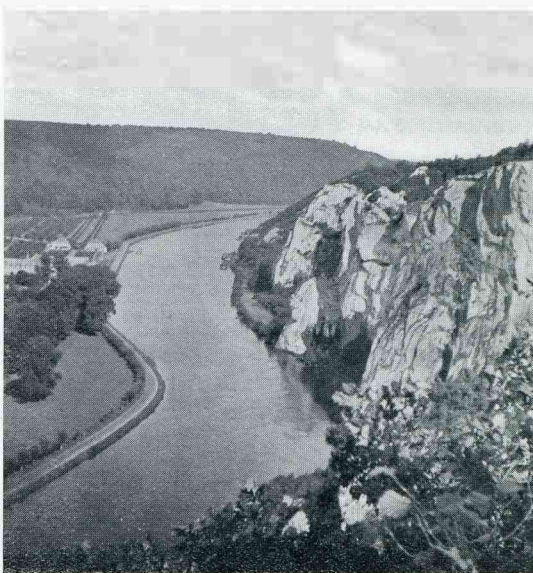

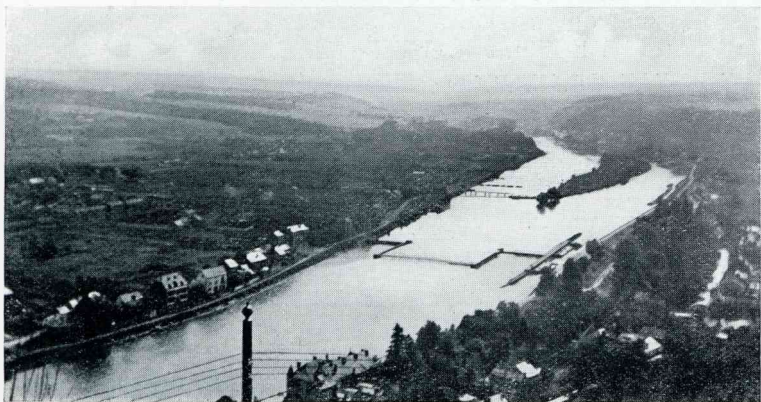
Foto N. J. Dijkstra

MAASGEZICHT VAN DE POINT DE VUE DE FREYER

Foto N. J. Dijkstra

ANSEREMME MET OUDE BOOGBRUG OVER DE LESSE

NAMEN EN DE MAAS, GEZIEN VAN DE CITADEL

HET NATIONALE KRUGER PARK

DOOR G. W. DEKKING. (Slot)

ZOO dieren vrij in de natuur leven, is het niet mogelijk, dat de vleeschetende de plantenetende onevenredig in aantal overtreffen; ook hier bewaart de Natuur weer het evenwicht. Laat ons zien hoe. Het

voortbestaan en het aantal der planten- zoowel als dat der vleeschetende dieren hangt van de voorhanden zijnde hoeveelheid voedsel af. Nu heeft iedere soort der plantenetende dieren haar geliefkoosde plantensoort. Als deze soort in een streek schaarsch wordt, trekken de dieren elders heen. En als daar hun geliefkoosde voedsel niet in voldoende hoeveelheid gevonden wordt, zal op den duur hun voortplanting minder worden en zullen de zwakken

sterven, aldus het aantal in absolute overeenstemming met de condities brengend. ☒ Precies zoo is het met de vleeschetende dieren gesteld. Als, hetzij door menschenhand, door epidemische ziekte of welke oorzaak dan ook, de plantenetende dieren in een of andere streek in aantal verminderen, trekken de roofdieren naar elders. Als ook daar hun voedsel schaarsch is, zal, precies als met de plantenetende, hun voort-

planting minder worden en zullen de zwakke en minder intelligente onder hen sterven. Zoo herstelt ook hier de Natuur het evenwicht weder. Het is juist in die tijden van schaarschte aan voedsel, dat de grootere carnivoren een gevaar voor onze huisdieren worden. Gewoonlijk zijn zij, bij voorbeeld de leeuwen, maar al te genegen den mensch en zijn bezittingen ongemoeid te laten. Doch als de honger knaagt, worden zij vermetel, ver-

grijpen zich aan 's menschen bezittingen en somtijds aan den mensch zelf, waardoor b.v. de zoogenaamde „maneaters” onder de leeuwen in de wereld komen. Dieren die zich, waardoor dan ook, eenmaal ongestraft aan 's menschen eigendom vergrepen hebben, zullen dit steeds blijven doen, daar het voor hen veel gemakkelijker is een koe of kalf, dan een wild dier te bemachtigen. Dit verklaart dan ook duidelijk, waarom in tijden van droogte, ziekten onder 't wild, enz. leeuwen en ander groot wild in Noordelijk Transvaal en Rhodesia dikwijls een pest voor de bevolking worden en waarom de carnivoren, levend in het groote niet-omheinde Kruger Park dit nooit verlaten en den reiziger ongemoeid

laten. ☒ Ziezo! Nu weet de lezer iets van de gewoonten der carnivoren in het algemeen. Laten we ze nu eens een beetje nader bekijken en maar direct beginnen met den koning der dieren: den leeuw. ☒ Het is eigenaardig, hoe de

schattingen der bezoekers uiteen loopen. Sommigen schatten het aantal leeuwen in het park op 1000 en anderen op 10.000. Nog al een verschil dus! en beide schattingen zijn niet juist. Het juiste aantal ligt tusschen de zes- en zevenhonderd. De opzichters gebruiken verschillende methoden om het aantal leeuwen in de reserve elk jaar te bepalen. Door zorgvuldige waarneming heeft men kunnen vaststellen, dat een troep leeuwen, bijvoorbeeld van 'n half dozijn, gemiddeld

drie groote antilopen per week verslindt, wat hierop neer komt, dat twee volwassen leeuwen aan één groote antilope genoeg hebben. Waarschijnlijk zal een oud, uit den troep gestooten mannetje, verplicht om op zich zelf te jagen, met minder volstaan en zeer waarschijnlijk, dank zij zijn ouderdom, zijn voedsel hoofdzakelijk onder de kleinere dieren, zooals riet-rat, stekelvarken enz. zoeken. Een wijfje met jongen daarentegen heeft meer noodig. Dus uit het aantal gedode dieren is vrij nauwkeurig het aantal leeuwen vast te stellen. In het district ten Zuiden van de Olifantsrivier werden vorig jaar 9.500 dieren door leeuwen gedood en de opzichters en hun staf nemen nauwkeurig de bewegingen der leeuwen waar en volgen steeds hun spoor. Op de basis: één dier voor een leeuw voor twee weken, geeft ± 380 leeuwen voor dit district, een getal, dat met andere waarnemingen klopt. Op deze wijze is men tot de conclusie gekomen, dat er zes- à zevenhonderd volwassen leeuwen in het park zijn. ☒ Leeuwen leven meestal in groepen van vier, vijf tot zelfs twaalf stuks te samen. De leeuw houdt van gezelligheid. De mannetjes worden als ze oud zijn en hun rechten tegenover het jongere mannelijke geslacht in den troep niet meer kunnen handhaven of door dezen in den strijd om de hegemonie gedood of uitgestooten. Het zijn juist deze uitgestooten oude mannetjes, meestal in paren jagend, die vee rooven en op den duur menscheneters worden. Als een leeuw eenmaal menschenvleesch geproefd heeft zal hij zoo mogelijk nooit iets anders meer aanraken.

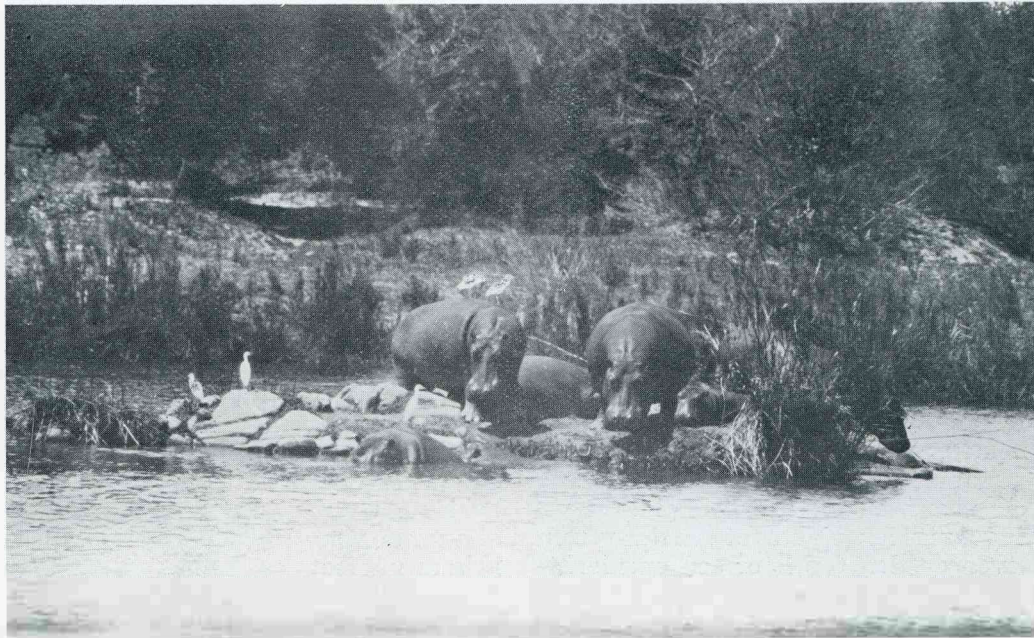

Foto Willis

NIJLPAARDEN EN KLEINE ZILVERREIGERS IN HET NATIONALE KRUGER PARK

Foto Willis

HARE MAJESTEIT DE LEEUWIN POSEERT

Niets ontziet hij om geregeld deze lekkernij te verkrijgen, en, wat eigenaardig is, hij prefereert het vleesch van een kaffer boven dat van een blanke. Zoo er dan ook menscheneters rond een kafferkraal zijn, kunt ge er staat opmaken, dat hij elken nacht — palissade of welke hindernissen ook houden hem niet tegen — een kaffer uit de kraal zal trachten weg te sleepen. Een jonge leeuwin zal men in het algemeen met twee of drie vereerders rond haar tegenkomen, een tijdelijke

regeling slechts, want de sterkste der vereerders verdrijft of doodt zijn mededingers. De leeuwin paart of met den overwinnaar of gaat naar haar ouden troep terug, en de zoonsnood verlaten leeuw zoekt, teleurgesteld in zijn liefde, een vriend van zijn eigen geslacht om daarmee te jagen. Elke troep doorkruist een bepaalde streek, die de dieren door en door kennen, en blijft daar rondjagen. Dit gebied is groot en de troep jaagt er over groote afstanden. Het

is niets buitengewoons voor een leeuw in één nacht al jagende 25 à 30 km af te leggen, onder bijzondere omstandigheden soms meer. Als de troep een gedeelte gevonden heeft, dat rijk aan wild is en waar het jagen weinig moeilijkheden met zich brengt, houden ze zich gewoonlijk in de nabijheid daarvan op, totdat het wild hun aanwezigheid bemerkt, schuw wordt en wegtrekt. Dan trekt de troep ook naar een ander deel van zijn gebied. Zoo bezoeken zij, dikwijls met groote tusschenpoozen, alle deelen van de streek, die ze als hun jachtterrein uitgekozen hebben. ☼ Wanneer zij zoo in een deel aan het jagen zijn, kruisen hun sporen, vooral bij de plekken, waar zij geregeld drinken, elkaar zóó talloze malen, dat het den indruk geeft, alsof er veel meer leeuwen zijn, dan in werkelijkheid het geval is (dit is één der redenen, waarom bezoekers het aantal overschaten). Leeuwen houden er van om paadjes, meestal

door kaffers en wild gevolgd, 's nachts voor eenige mijlen op en af te loopen in de hoop een prooi te vinden. Ook dit geeft een gewirwar van leeuwen sporen en maakt den indruk, dat een groot aantal het pad gevolgd heeft, terwijl in werkelijkheid slechts één of twee leeuwen op roof uit waren. Leeuwen zijn lawaaimakerige dieren, vooral in den paartijd en als ze rond een prooi zich vergasten of van of naar hun drinkplek gaan. Het maakt dan ook den indruk als een zelfde dier van verschillende plekken brult, of, wanneer de leden van een troep elkaar „toeroepen”, alsof er veel

meer leeuwen zijn dan in werkelijkheid het geval is. ☼ Een leeuw is zoowel in als buiten het park geen kwaadaardig dier, zoolang men maar niets tegen hem begint en hem of haar als koning en koningin der wildernis erkent. Vooral in een auto door het park toerend is men vrijwel totaal buiten gevaar. Als men een troep tegen komt die in of langs den weg lekker in de zon ligt te koesteren, zijn er twee dingen die men doen moet: stoppen en in de auto blijven. Zij zullen

u, neen niet u, doch uw auto langen tijd vol belangstelling bekijken, ja er zijn gevallen bekend, dat ze den wagen besnuffeld hebben, om dan, als hun nieuwsgierigheid verzadigd is, staartzwaaiend en o zoo langzaam het bosch in te trekken. U vraagt de reden? Wel! Geen wild dier legt eenig verband tusschen een auto en den mensch. Zie daar de oplossing van het probleem. Het is precies hetzelfde als wanneer men door Zuid-Afrika's velden met ossen-

wagen of ezelwagen trekkend op een troep leeuwen stuit. Diverse malen is mij dit reeds in Noord-Transvaal overkomen en nog nooit is mij iets gepasseerd, daar ik steeds zijne of hare majesteit erkend heb. Een heel ander geval wordt het als ge gaat schieten. Dan wordt de woede opgewekt, en zoo uw schot niet direct doodlijk is, ziet het er slecht voor u uit, daar het gewonde dier met een bliksem-snelle sprong op u zal zijn. Treft ge een

paartje aan, schiet dan eerst het wijfje, het mannetje — 't pleit niet voor ons mannelijk geslacht — zal vluchten. Doch als ge eerst het mannetje schiet — een fout, die reeds menigeen het leven heeft gekost — zal het wijfje niet vluchten, doch den strijd met u aanbinden en trachten het verlies van haar echtgenoot te wreken. ☼ De luipaard, tiger zooals hij hier genoemd wordt, komt in en buiten het park veel voor. De tiger is een ware pest voor onze boeren-bevolking,

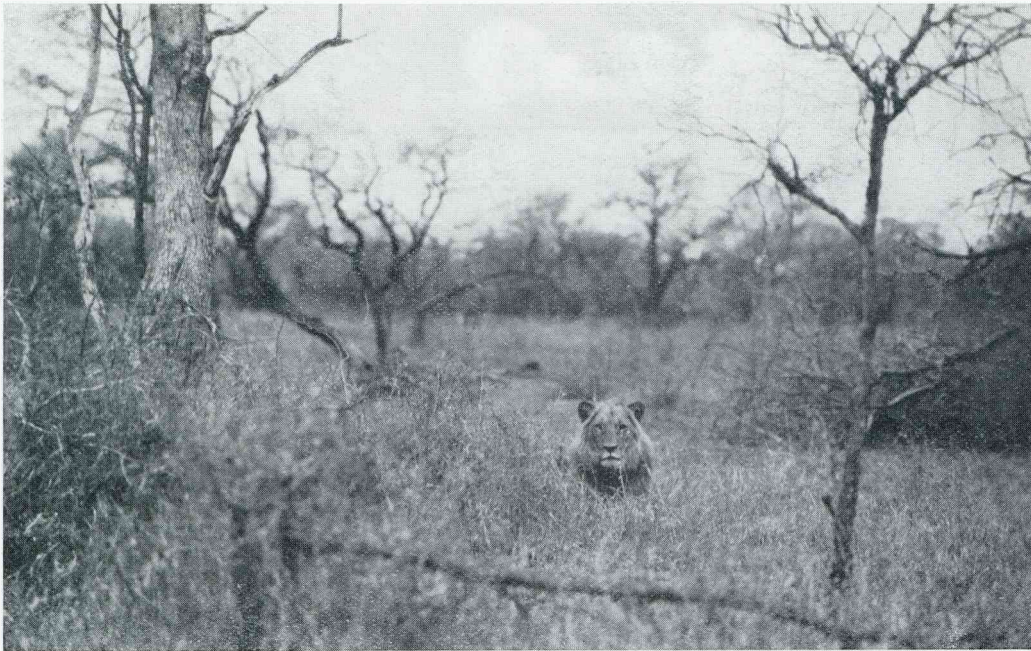

Foto Willis

OOK DE KONING VAN DE DIERENWERELD HEEFT DEN FOTOGRAAF ONTDEKT

Foto Willis

GROOTE KOEDOES IN HET NATIONALE KRUGER PARK

en veel gevaarlijker dan een leeuw. Een leeuw is een koninklijk dier, hij zal u in uw gezicht aanvallen. Edoch niet zoo de tiger! Verborgen door de blaren van een boom, lui op een tak hangend, alle vier de pooten ter weerszijden bengelend, zal deze gluisperd zich op een niets verdachten reiziger storten vóórdat hij het weet. Zij zijn een der meest gevaarlijke dieren, die onze Zuid-Afrikaansche wildernis kent. Ze zijn gluisperig en schuw van aard. Doch hun schuwheid belet hun niet, als de streek gunstig is, d.w.z. bergachtig, om vlak in de nabijheid der dichtbewoonde wereld te verblijven. In tegenstelling

met den leeuw trekt de luipaard niet, hij blijft op zijn eenmaal uitverkoren plek. De naam gluippaard zou beter op hem van toepassing zijn. De cheeta is een kleine uitgave van den tieger en bezit dezelfde liefelijke karaktereigenschappen, hoewel hij den mensch en 's menschen have minder last bezorgt. De attentie van de cheeta bepaalt zich hoofdzakelijk tot zijn kleinere mededieren. ☒ De gespikkelde en bruine hyaena, de aasvogel op den grond, treft men overal aan waar een half afgevreten en dikwijls rottend karkas ligt. Hij is schuw en doet mensch noch dier eenig kwaad. ☒ Zoodra de zon onder den horizon is, ontwaakt in het park en overal in Noord-Transvaal de jakhals. Zijn akelig gehuil, dat aan het gejengel van een dreinerig kind doet denken, meldt u zijn tegenwoordigheid. Vermetel door de hem beschermende duisternis, zal hij zich tot dicht bij uw kampvuur wagen, en twee lichte vuurpitten glinsteren u dan uit het donker tegen, maar de minste of geringste beweging uwerzijds doet hem al jankend en klaagliederen uitstootend vluchten. Met het ochterdgloren verdwijnt hij. De jakhals is het dier van de nacht. De strandwolf is uiterst zeldzaam en wordt nog zoo af en toe in den omtrek van Kaap Muiden aangetroffen. De kleinere roofdieren, zooals de civet, de genet, de caracal, de serval en de ratel komen tamelijk veel voor, zijn schuw en doen den mensch geen kwaad. Ze helpen de natuur het evenwicht onder het kleinere wild te bewaren. In en langs de rivieren vindt men nog den kaapschen otter en verschillende mungoose soorten. ☒ En „last not least” nog iets over de vogelwereld in ons park, daar dit een paradijs voor vogels is. ☒ Juist wanneer het park gesloten is, is het de broeitijd onzer gevleugelde vrienden. Vrijwel elke soort vogel wordt er dan ook in aangetroffen. De roofvogels verrichten hier dezelfde functie om het voortbestaan van den sterkste te verzekeren in hun sfeer als de vleeschetende dieren in de hunne. En bovendien dragen ze er zorg voor, dat het aantal giftige slangen en kleinere knaagdieren binnen de perken gehouden wordt. Hier treft ge den sekretarisvogel aan, den grooten slangenvijand, die alleen in Zuid-Afrika voorkomt. Hoog in de lucht zwevend ziet hij met zijn scherpziend oog op de

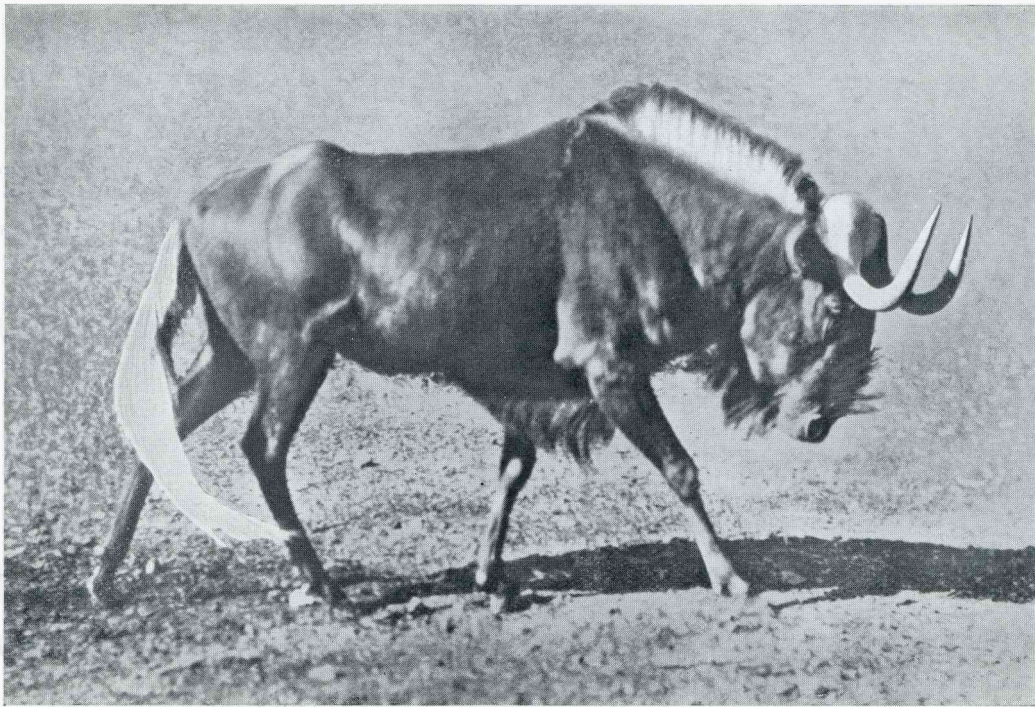

Foto Lang

HET NATIONALE KRUGER PARK. EEN ZWART WILDEBEEST

aarde een slang krinkelen. Vóórdat deze er op bedacht is, wordt ze liefderijk bij den staart gevat en hoog de lucht in gevoerd. De sekretarisvogel is een verstandig dier. Hij laat zijn prooi niet eerder vallen voor hij onder zich een rotsachtigen bodem ontdekt heeft, zoodat hij zeker is, dat als zijn prooi weder op de aarde terugkeert de hersenpan verpletterd zal worden. Langzaam daalt de vogel na den doodelijken val van zijn prooi neder en guitig den kop half scheef houdend bekijkt hij met één oog zijn werk. Voldaan stapt hij weg, om eenigen tijd later het zelfde stukje weder uit te halen. Hij is geen vleeschetende vogel en leeft slechts van erwtes en grondnoten. Op verschillende boerderijen is hij zóó tam, dat hij als het ware een lid der familie uitmaakt. Deze vogel, die niet in groot aantal voorkomt, wordt wettelijk beschermd. Het schieten op of het doden van den sekretarisvogel wordt met vijftig tot honderd pond of zes maanden

harden arbeid gestraft. Talrijke andere vogels, zooals diverse soorten ooievaars, reigers, weervogeltjes, verdelen duizenden en nog een duizenden schadelijke insecten en dragen hierdoor zorg, dat deze niet de overhand krijgen. Vooral tijdens insectenplagen doen deze vogels uiterst nuttig werk. Men kan dan den marabou zien zitten op plaatsen, waar de

sprinkhanen hun eieren gelegd hebben, en zoodra de larve — voetganger geheeten — uit het ei komt, verdwijnt deze in den maag van den marabou. Ook houden tal van vogels — de rhinocerosvogel, de kleine zilverreiger enz. — de wilde dieren vrij van luizen. Steeds kan men rond wilde dieren deze kleine vogels aantreffen en het is een alleraardigst gezicht, als men een leeuw of rhinoceros in de zon ziet liggen en op zijn rug één dezer kleine diertjes, druk bezig luisjes uit zijn vel

en zijn haren te pikken. Is de Natuur niet wonderbaarlijk?

SCHOPENHAUER, verstokt vrouwenhater, was eens per abuis in een gezelschap van niet louter mannen terechtgekomen. Enkele der dames drongen erop aan, dat hij de vraag beslissen zou, wie meer verstand hebben, de mannen of de vrouwen. „De vrouwen”, antwoordde de wijsgeer, „want die trouwen met mannen, de mannen echter met — vrouwen.”

HERFSTZON IN HET MASTBOSCH